

altijd commerciële belangen in het oog te houden die een protectionistische politiek veroordeelden, de mogelijkheden ertoe in ieder geval zeer beperkten.

Waren er geen lichtpunten? Ja en neen. Ik bedoel: ja en neen tegelijkertijd.

Vanuit de zeventiende eeuw stamt de ontwikkeling van de financiële sector. Ik denk hier aan de leningactiviteit en de financiering door Hollandse kooplieden van de wereldhandel met behulp van acceptcrediet. In de achttiende eeuw nemen beide torenhoog toe, zien we eveneens de zeeverzekering aanzienlijk groeien. Ik leg er de nadruk op dat dit een natuurlijke ontwikkeling was, voortvloeiend uit de kapitaalrijkdom hier te lande en uit de noodzaak compensaties te zoeken waar zuivere handelsexpansie niet meer voor ons was weggelegd. Een natuurlijke ontwikkeling maar daarom nog niet zonder schaduwzijden. Die financiële sector gaf aan niet veel handen werk, maakte ons land economisch gezien labieler: in 1720, 1763 en 1772/3 zijn wij getroffen door financiële crises. Voegt men ten slotte aan dit beeld de zich ook bepaald niet vernieuwende maar kwantitatief zeer gelijk blijvende, mogelijk zelfs groeiende agrarische sector toe, dan komt een volkshuishouding naar voren die de volgende trekken vertoont. Kwantitatief is er geen achteruitgang, d.w.z. het reële nationale inkomen per hoofd der bevolking gaat dankzij de gelijkblijvende handel en de winsten uit de financiële sector niet achter-, misschien zelfs vooruit. Stellig cumuleert daarentegen het nationale inkomen bij een geringer aantal inkomenstrekkingen. Dat is een kwalitatief aspect. Er zijn er meer en zij zijn het die het beeld van een economische achteruitgang typeren.

De volkshuishouding is – denkt aan de financiële crises – labieler geworden. De vermindering van de industrie en van de visserij – ik verzuimde deze laatste eerder te noemen – heeft een structurele werkloosheid geschapen. Kwalitatief is ook onze achteruitgang ten opzichte van het buitenland. Ons land heeft economisch geblonken. Het is in de achttiende eeuw bezig te verzinken, waaraan tegen het einde der eeuw de Bataafse en Franse tijd nog het nodige zal bijdragen tot wij dat lage peil hebben bereikt waaruit wij ons in de negentiende eeuw slechts moeizaam zullen verheffen.

Altijd als er iets mis gaat, zijn er boosdoeners, zondebokken en heelmeeesters. Laten wij deze hier eens even voorleiden en horen